

URTX

G

REUS DIFICULTATS

ECONÒMIQUES A MONT-ROIG

I BELLVER DE SIÓ DURANT

LA PRIMERA MEITAT DEL SEGLE XVII

Virgínia Costafreda i Puigpinós

GREUS DIFICULTATS ECONÒMIQUES A MONT-ROIG I BELLVER DE SIÓ DURANT LA PRIMERA MEITAT DEL SEGLE XVII

**Virgínia
Costafreda
i Puigpinós**
Professora
d'Ensenyament
Secundari

Introducció

Durant la primera meitat del segle XVII destaca la difícil situació econòmica a la que havia arribat el poble de Mont-roig, i que ja arrossegava del segle anterior. Com es desprèn de la documentació consultada, la situació va arribar a ser especialment dramàtica per la gran quantitat de censals que havien venut, les pensions dels quals no podien satisfer. Resulta fonamental la concòrdia a què van arribar els de Mont-roig amb els seus creditors censalistes, que dona una visió molt detallada de l'elevat deute que arrossegava el comú d'aquest poble i de les dificultats i sortides que tenien per poder fer-hi front. La solució només la van trobar en la imposició del dotzè i setè, afegida a les altres càrregues que ja suportaven.

Malauradament, a la gran quantitat de despeses a les que havien de fer front per aquests deutes, s'hi afegiria la crisi general que travessà el país durant aquella primera meitat de segle, a causa principalment de les males collites, les pestes, les despeses de la guerra amb França i la pèrdua de valor adquisitiu de la moneda. Així mateix, els comtes de Santa Coloma, senyors de Mont-roig i Bellver, al disminuir la recaptació del delme per les males collites, no renunciarien a aconseguir ingressos per altres mitjans, entaulant diversos plets. A pesar de la rellevància a què va arribar el comte Dalmau de Queralt, quan fou nomenat virrei de Catalunya, i de les expectatives que aquest fet despertaria, malauradament va morir dos anys més tard durant la revolta dels Segadors. El comtat va quedar des de llavors en mans de governadors, a causa de la guerra i de la demència del fill del comte Dalmau.

Aspecte que presentaven als anys trenta del segle XX les escales que des de la plaça de Bellver de Sió conduïen fins a l'església. En aquesta plaça es realitzaven les cerimònies de prestació d'homenatge als senyors, com la que l'any 1613 els homes del poble van adreçar a Dalmau de Queralt, nou senyor de Bellver i Mont-roig.
(Foto: A. Mas)

Així mateix, aquests dos pobles de la Ribera de Sió pertanyien a la vegueria de Tàrraga i durant la primera meitat del segle els conflictes amb el veguer també foren especialment dramàtics. Destaquen algunes querelles amb el veguer de Tàrraga per la seva actuació contra els habitants de Mont-roig, ja que els havia fet execució de béns sense tenir-hi jurisdicció, i, fins i tot, arribà també a prendre tots els animals de la dula als de Bellver, cosa que els va produir un gran perjudici.

En la segona meitat de segle, les conseqüències de la guerra dels Segadors, l'allotjament de tropes, la sequera intermitent i finalment la plaga de llagosta tampoc no ajudaren a redreçar la situació.

El capbreu de Mont-roig de l'any 1602

Tot iniciat el segle, aquell any de 1602, es realitzà un capbreu del lloc i terme de Mont-roig. De forma inexplicable, no es va realitzar (o tal vegada no s'ha conservat) un capbreu

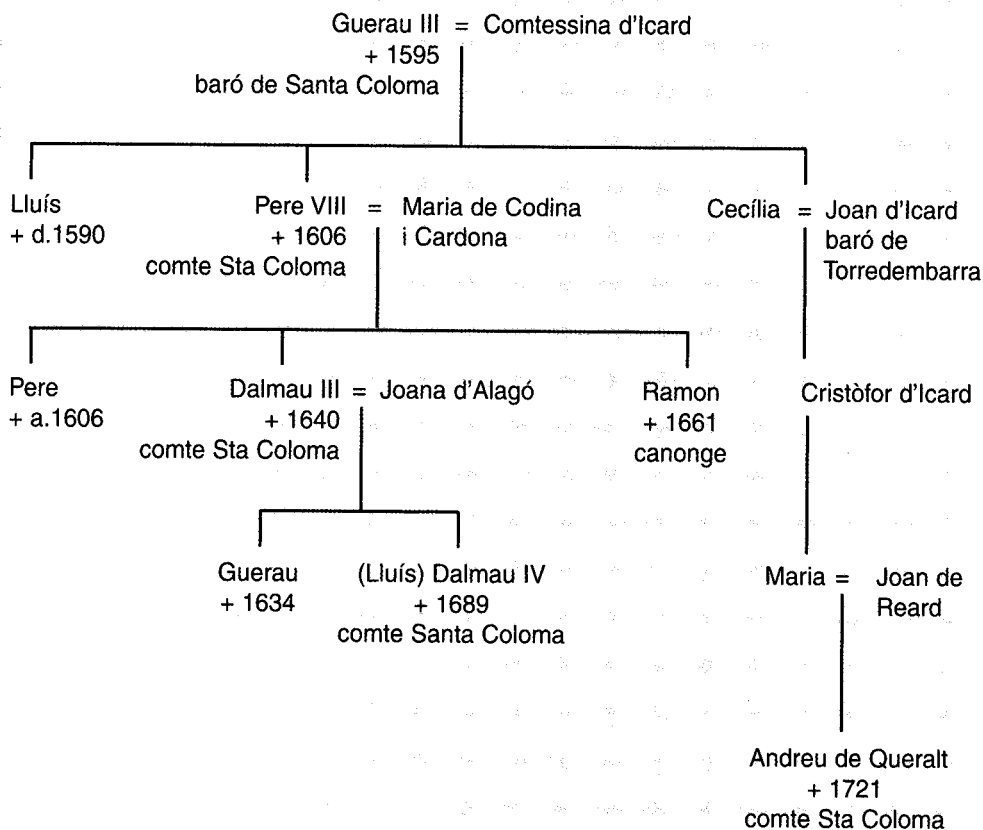
similar del poble de Bellver, que també era senyoriu dels comtes de Queralt. Les causes que van portar al comte a ordenar la confecció del capbreu només en un dels dos pobles podrien estar en les dificultats econòmiques en què es trobaven els particulars i universitat d'aquest lloc, que van continuar arrossegant durant molts anys. També podia haver contribuït a agreujar més la situació la pesta que consta que va afectar el poble tot coincidint amb el canvi de segle, el mateix any 1600.¹ En canvi, els altres capbreus posteriors sí que es realitzaren sempre en els dos pobles a la vegada. El ritual que se seguí en aquesta capbreuació era molt similar al que més endavant se seguiria per al de l'any 1692.² Per a portar a terme la capbreuació el comte Pere de Queralt nomenà Joan de Corts, cavaller i doctor en Drets de Cervera, i Joan Roca, notari de Santa Coloma de Queralt. En aquesta vila també s'havia realitzat la capbreuació el 1598, poc després d'heretar la baronia Pere de Queralt.

Pel capbreu sabem que els de Mont-roig (i suposem que igualment els de Bellver) havien de pagar diversos drets senyorials als comtes, com era el delme de totes les collites, la quèstia, el dret de l'aigua de regar i els censos.

L'arbre genealògic esquemàtic dels Queralt durant el segle XVII, en base al realitzat per Armand de Fluvià, seria el següent:

Plet de Tomàs Planes per l'onzè de Mont-roig

El mes de juny de l'any 1604 es va emetre sentència per part de la Reial Audiència en la causa de Tomàs Planes, de la vila de Tàrrega, contra els singulars i universitat de Mont-roig. La sentència donava la raó al dit Planes en el dret que tenia de rebre la meitat de l'onzè que els habitants de Mont-roig li havien venut, en temps de Guerau de Queralt, pare del comte Pere VIII. Aquest dret no havia estat mai negat per part dels de Mont-roig, però aquests no acceptaven la demanda de sagrament i homenatge que en Planes també els exigia, encara que en el seu dia Guerau de Queralt hagués donat el consentiment. L'Audiència no va concedir aquesta demanda i va tenir en compte el testament de l'any 1402 de Pere de Queralt, anomenat el Primer Vinclador, en virtut del qual prohibia l'alienació o hipoteca dels seus béns. Segons aquest testament, si algun dels seus successors alienés una part del seu patrimoni hauria d'ésser privat de l'heretat, i per tant el pretès consentiment de Guerau de Queralt no tindria cap efecte o consideració. Segons això, la pretensió de Tomàs Planes sobre la prestació del sagrament i homenatge, i sobre la creació de batlle, era injusta i contra tot dret.³

Aquest onzè de Mont-roig l'havien adquirit Tomàs Planes, major, mercader de Tàrrega, i Tomàs Clariana, doctor en Drets de la mateixa vila, l'any 1582, per un preu de 5.000 lliures.⁴

Concòrdia entre els de Mont-roig i els seus censalistes

Com hem comentat, la difícil situació econòmica del comú del poble de Mont-roig s'havia anat agreujant i arribà a fer-se insostenible. Per un document de l'any 1643 redactat pel notari de Guissona Francesc Joan Costafreda,⁵ coneixem amb detall la problemàtica i la solució que es va trobar. El document és una còpia en paper de l'acta notarial de la concòrdia a què arribaren el comú de Mont-roig i els seus creditors censalistes i violaristes.⁶ L'acta recull, al començament, una llista dels particulars de Mont-roig en temps del comte Pere de Queralt (per tant, abans de l'any 1606, que fou quan morí aquest noble). Constaven un total de 35 particulars, que representaven la major part d'habitants del lloc, exceptuant els pubills i altres legítimament impeditos. Els que es presentaren a la convocatòria, a la casa de la vila, foren els següents:

Francesc Golanor, batlle	Miquel Golonor
Jaume Vall, jurat	Joan Sastre
Francesc Coma, jurat	Jaume Vilaltella
Joan Sacanell, jurat	Jaume Palou
Miquel Golanor de l'Era	Joan Robiol
Jaume Ganyet	Joan Vall
Damià Vall	Antoni Castellar

Bernat Massaguer
Damià Golanor
Pere Pla

Simeó Castellar

Miquel Rull

Miquel Ballestar
Onofre Golanor
Joan Pla
Joan Jaume Joan

Antoni Peris
Antoni Robiol

Jaume Golanor
Joan Collades
Domenjo
Sant Andreu
Elionor, vídua
de Jaume Fàbrega
Miquel Jaume
Joan
Jaume Rull
Vicenç Rull
Joan Fàbrega
Mariana, vídua
de Bartomeu Vall
Pere Albet

El comú i particulars del lloc de Mont-roig estaven tan oprimits i carregats de deutes que havien de prestar molts censos i violaris a una munió de censalistes. La suma de les propietats dels censals i violaris passava de les 11.000 lliures, i les pensions anuals corresponents suposaven 580 lliures. Com que el pagament anual de l'elevada suma de les pensions no l'havien pogut fer efectiva, es van veure forçats al miserable remei de fer la cessió dels béns del comú i dels particulars a tots els creditors. La cessió es va fer per part de la universitat i singulars en mà i poder de la règia cort, de manera que aquesta, segons prioritat de temps i millora de dret, els distribuís entre els creditors.

La llista dels censalistes i violaristes de Mont-roig, amb el preu dels censals o violaris i les pensions corresponents, era la següent:

NOM I OFICI	LOCALITAT	PREU	PENSIÓ
Joan Reguer, mercader	Prenyanosa	500 lliures	25 lliures
Metge Carles	Barcelona	300 ll	15 ll
Vallès	Barcelona	300 ll	15 ll
Cerdà	Vilanova de Meià	100 ll	5 ll
Misser Teixidor	Tàrrega	400 ll	20 ll
Comunitat preveres	Tarragona	400 ll	20 ll
Els Sanou	Cabestany i S.Coloma	270 ll	13 ll 10 s
Portella	Talavera	200 ll	10 ll
Reverend Marles, rector	Freixenet	300 ll	15 ll
Baltasar Sala	Ossó	105 ll	5 ll 5 s
Tomas Amigó, mercader	Guissona	300 ll	15 ll
Filla de Joan Jeroni Graells	Guissona	135 ll	6 ll 15 s
Joan Compte, mercader	Guissona	500 ll	25 ll
Pere Jaume Vilaseca, mercader	Guissona	200 ll	10 ll
Universitat	Tous	200 ll	10 ll
Pubills Trullets	Agramunt	100 ll	5 ll
Palou	Agramunt	200 ll	10 ll
Rufes	Lleida	300 ll	15 ll
Nicolau	Lleida	100 ll	5 ll
Comunitat de preveres	Cervera	200 ll	10 ll
Gaspar Clariana, mercader	Tàrrega	110 ll	5 ll 10 s
Gaspar Clariana, mercader	Tàrrega	135 ll	6 ll 15 s
Martí Colomes i hereus	Solsona	222 ll	11 ll 2 s
Monestir i convent	Montserrat	505 ll	25 ll 5 s

Hereus de F. Soler, mercader	Guissona	220 II	11 II
Comunitat de preveres	Guissona	100 II	5 II
Comunitat de preveres	Guissona	150 II	7 II 10 s
Miquel Pejoan, mercader	Guissona	300 II	15 II
Benefici de Sant Antoni	Torà	220 II	11 II
Gili Bosch	Concabella	400 II	20 II
Joan Robiol	Bellveí	50 II	2 II 10 s
Pubill Amigó	Concabella	152 II	7 II 2 s
Pubill Comabella	Agramunt	200 II	10 II
Barraxina, monja (violari)	El Pedregal	52 II 10 s	7 II 10 s
Àngela de Perellós (violari)	Tàrrega	262 II 10 s	37 II 10 s
Bigons	La Figuerosa	100 II	5 II
Jaume Grau, beneficiat	St Ermengol, Guissona	100 II	5 II
Salat	Suno	400 II	20 II
Mercer, rector	Savallà	300 II	15 II
Llop	Albarells	200 II	10 II
Jerònima Codina, sra de Ponts	Barcelona	300 II	15 II
Monjo (ara, viuda Casanoves)	Durban	300 II	15 II
Universitat	L'Hospitalet	200 II	10 II
Arnau Sala	Ossó	200 II	10 II
Planes	Tàrrega	300 II	15 II
Clariana	Tàrrega	300 II	15 II
Pujol, beneficiat parròquia Pi	Barcelona	140 II	7 II
TOTAL		11.029 II	580 II 14 s

Pel que fa a la classe social dels censalistes, la major part dels censals estaven en mans de mercaders i pagesos rics, gairebé una quarta part els tenien religiosos, i també n'hi havia alguns venuts a burgesos, juristes o universitats de pobles.

En aquesta llista de censals s'observa que l'indret on n'hi havia més de venuts era Guissona, la major part d'ells en mans de mercaders. També hi havia diversos censalistes de Tàrrega, entre ells alguns juristes força coneguts. Així mateix, entre aquests creditors hi havia pagesos de molts pobles de la Segarra, però, en canvi, de Cervera només figurava la comunitat de preveres.

Una de les famílies de mercaders guissonencs més relacionada amb els pobles de Mont-roig i Bellver era la dels Amigó. Així, ja ens consta que l'any 1581 Pere Amigó havia comprat perpètuament les herbes i l'onzè de Bellver. El seu nét Tomàs Amigó també havia fet tractes amb els de Mont-roig en altres ocasions, com quan l'any 1597 va adquirir les herbes i el vedat d'aquest lloc per un any pel preu de 75 lliures.⁷ Aquest mercader també finançava la compra de blat per a sembrar i l'adquisició de bous o la cessió temporal de vaques a molts particulars d'aquests pobles. També l'any 1602 havia comprat un farraginar a Bellver. Per ell també deduïm que aquesta llista de censalistes i violaristes corresponia a principis de segle, ja que ens consta la data de defunció de Tomàs Amigó l'any 1605. Sabem que va fer testament el mes de març d'aquell any amb el mateix notari de la con-

còrdia, Francesc Joan Costafreda, i que nomenà hereu el seu fill, també mercader, Francesc Amigó.

Un altre dels censalistes era Maria Victòria Graells, filla de l'honorable Joan Jeroni Graells, mercader de Guissona, llavors ja difunt. El també mercader de Guissona Pere Jaume Vilaseca l'any 1599 feia de tutor de la noia.

Tornant al document de la concòrdia, aquesta relata que, per impediments legals o altres

Casa de cal Cisterna de Mont-roig. A principis del segle XVII, quan es va realitzar la concòrdia amb els creditors censalistes, pertanyia a Margarida i Damia Vall. (Foto: Virgínia Costafreda)

Imatge actual de la pleta de Mont-roig, on s'observa la porta de l'habitacle del pastor i les arcades per al bestiar. En la primera meitat del segle XVII aquest poble tenia cedit l'arrendament de les herbes i pastures del terme als seus creditors censalistes, a causa de no poder pagar els interessos dels seus elevats deutes.

(Foto: Virginia Costafreda)

causes que no constaven, el repartiment de béns no s'havia efectuat, i els jurats i particulars encara tenien els béns cedits sense pagar les pensions que s'anaven acumulant. Per evitar que l'acumulació de pensions fos tan elevada que comportés la ruïna total dels habitants del lloc, i que l'haguessin de deixar i deseparar, havien deliberat i determinat desistir de la cessió de béns i renunciar a la causa que se seguia en la Reial Audiència entre la universitat de Mont-roig i els creditors. Així, apostaven per cercar alguna altra forma de pagar les pensions, tant les arrossegades com les esdevenidores, i, fins i tot, lluir les propietats dels dits censals i violaris, si fóra possible. D'aquesta manera podrien habitar les seves cases amb més descans i sense perill, cosa que fins llavors no podien fer, i menar i conrear les seves heretats sense el perill de ser capturats i presos. La solució més profitosa i menys danyosa consideraren que era la imposició del setè i del dotzè i també la cessió de les herbes i pastures del terme. Pere de Queralt, senyor de Santa Coloma, també havia donat el seu consentiment per fer aquesta concòrdia.

La imposició del dotzè i setè representava la dotzena i setena part, respectivament, de tots els grans i fruits, com eren blat, ordí, civada, mestall, espelta, mill, lli, cànem, safrà, olives i verema i altres grans o fruits que collirien tant en el terme de Mont-roig com en qualsevol altra part del món que conreessin. També consignaven als dits creditors les herbes i pastures del terme excepte els vedats, que es retenien per a ells. Igualment consentien que els creditors, o el col·lector per ells elegit, poguessin vendre les herbes i pastures cada any des de Nadal fins a Santes Creus de maig.

Els creditors, o la major part d'ells, per a rebre, collir i aplegar el dotzè i el setè i per a

fer la venda de les herbes, havien de fer elecció d'un col·lector que, juntament amb una persona elegida per la universitat del poble, prendria primer el dotzè i després el setè, una vegada el senyor hauria delmat, i de la mateixa manera, segons si el senyor delmava en garba o en gra. El col·lector havia de fer rebut a cada un dels particulars i fer els assentaments en un llibre. Els de Mont-roig també es farien càrrec de les despeses per exigir i cobrar el dotzè i setè, amb un salari de procurador de 10 sous per cada dia, i prometien no al·legar cap privilegi, sota pena de 100 sous. El comú i particulars del poble obligaven tots els seus béns, mobles i immobles, presents i futurs, i prometien complir els acords, fent el jurament davant Déu i els quatre evangelis.

Els fruits rebuts serien recollits en botigues, sitges, cups, i vexells, ben adobats, que els de Mont-roig facilitarien al col·lector. Així mateix, també li donarien una habitació i el menjar i beure durant el temps necessari per aplegar els fruits, i es farien càrrec del seu salari i de les altres persones necessàries. Una vegada recollits els fruits, aquests serien venuts a l'encant públic al més donant, com a molt tard a principis de març, i dels diners obtinguts dels fruits i les herbes i pastures es farien dues parts iguals, una que serviria per pagar pensions velles i arrossegades i l'altra per pagar les pensions que caurien des del Nadal passat en endavant. Durant el mes de març de cada any, un receptor havia de fer els pagaments als censalistes i, al maig, donar comptes als de Mont-roig del que s'havia rebut i deslliurat. Si al cap del temps s'haguessin pagat les pensions endarrerides, com també les noves, si sobrava alguna cosa s'havia de dipositar en l'actiu comú de l'església de Guissona a fi i efecte de lluir la propietat i preu, primer dels violaris i després dels censals.

També havien pactat que, durant el temps de l'any que les herbes i pastures no eren venudes, els jurats, universitat o altres persones no podien posar en el terme més de 200 caps de bestiar de llana, entre grossos i menuts, inclosos els de la carnisseria del lloc. Durant els mesos en què les herbes serien venudes, no podien tenir-hi cap mena de bestiar de llana ni gros ni menut, només els parells de llaurar o altres animals grossos propis, sota pena de tres lliures per cada vegada que fossin trobats fent el contrari (a repartir així: la meitat, al senyor i l'altra, al col·lector i receptor).

Així mateix, els jurats i universitat de Mont-roig estaven obligats a escombrar i mantenir adequadament les basses del terme, i en el cas que no es fes, el col·lector podia fer-ho fer a les seves costes. També s'estipulava una

pena de 3 lliures per cada vegada que algú intentés treure grans o fruits abans no fos pagat el dotzè i setè al col·lector, o que intentés fer frau. En el cas que alguna heretat o peça de terra quedés vagant en el terme per espai de tres anys seguits, el col·lector podia fer-la conrear o arrendar en tant els senyors no hi haguessin fet establiment. El document també recull l'obligació del receptor de pagar cada any, del preu d'arrendament de les herbes, 8 lliures a Pere de Queralt.

Si els creditors consideraven que la concòrdia no redundava en el seu profit, tenien cinc anys per apartar-se, notificant-ho als jurats de Mont-roig, i a partir de llavors podrien procedir contra ells.

Consten com a testimonis de l'acte nou dels veïns de Mont-roig ja citats i, a més, el reverend Martí Eloi Llobera, prevere i rector de l'església parroquial de les Pallargues, i Miquel Castell, moliner originari de França però llavors habitant de Mont-roig.

En el document de la concòrdia consten 35 particulars de Mont-roig, però sabem que al poble hi vivien més famílies, com la del citat moliner, tot i que no serien propietaris. Sembla lògic pensar que també hi residirien jornalers, algun menestral i algun prevere. Així, ens consta que l'any 1605 Bernat Compte era el ferrer de Mont-roig i que, per comprar una enclusa per un valor de 15 lliures, va haver de vendre un censal. També ens consta un beneficiat de l'església d'aquest poble, encara que desconeixem si hi vivia. En canvi, el que no hi residiria seria el rector, ja que es tractava del de les Pallargues. Per altra part, per un protocol notarial coneixem el nom del rector de Bellver, que l'any 1606 era el prevere Joan Mora.

Execució i venda de béns dels habitants de Mont-roig

L'any 1606 morí el comte Pere de Queralt i heretà el comtat el seu fill Dalmau. Aquest encara no era casat i vivia amb la seva mare, Maria de Codina i Cardona, que quedà com a usufructuària. Els comtes residien a Barcelona, a la casa que tenien al carrer Ample.

El mes d'abril de l'any 1609, la comtessa vídua de Santa Coloma va presentar una reclamació contra el veguer de Tàrraga, Mateu Tomàs, i contra el seu assessor Francesc Ferrer, doctor en Drets. La queixa es presentava arran de l'actuació de Francesc Teixidor, també doctor en Drets de la mateixa vila, tot exercint de lloctinent de veguer. Segons es feia constar, aquest va presentar-se al lloc de Mont-roig, va inventariar els béns

dels seus habitants i va procedir a vendre els que li va semblar. La comtessa al·legava que en les constitucions del Principat de Catalunya estava disposat que ni els veguers ni els seus lloctinents no podien entrar a fer execucions en terres de barons, si no era en cas de justícia. Per tant, es queixava que s'havia violat aquesta constitució i usurpat la seva jurisdicció, i per aquestes injúries i danys reclamava 300 i 250 ducats respectivament.⁸

El veguer es va excusar davant del procurador de la comtessa dient que ell no havia intervingut en l'afer i que estava disposat a revocar el procediment. Francesc Ferrer va al·legar que no era assessor de la vegueria de Tàrraga i que en l'afer no hi havia tingut part ni quart. Pel que fa a Francesc Teixidor, també es va treure la culpa de sobre i va carregar les responsabilitats al veguer.

Així, segons Teixidor, el dia 13 del mes de setembre de 1608, el procurador i ecònom del monestir de Nostra Senyora del Carme de Tàrraga presentà reclamació d'escriptura de terç en la cort del veguer contra les persones i béns de Joan Secanell, batlle de Mont-roig, Mateu Vall, sotsbatlle i jurat, i Jaume Vall, també jurat, i contra els altres singulars i la universitat d'aquest lloc. El mateix dia el ve-

Representació del comte Dalmau de Queralt, comte de Santa Coloma i senyor també de la baronia de Mont-roig i Bellver de Sió. L'any 1638 fou nomenat virrei de Catalunya.
(Litografia de *Historia de España Ilustrada*)

Creu de terme de Bellver en la seva antiga situació a la partida del Reguer i al peu del camí de Tàrrega. La relació entre els habitants del poble i el veguer de Tàrrega va ser especialment conflictiva l'estiu de l'any 1636, quan aquest els va prendre tots els animals de conreu i aquest fet els va impedir batre la collita.

(Foto: Josep Salvany, AHBC)

guer nomenà sotsveguer a Teixidor, per realitzar tan sols aquesta execució contra els de Mont-roig. Més endavant, el primer dia del mes d'octubre, el veguer tornà a nomenar Teixidor en el càrrec de sotsveguer per tal de continuar dita execució i fer assistència a en Serra, porter reial, que feia una execució en virtut de lletres de reclam emanades de la Reial Audiència. Teixidor va tenir aquest càrrec fins el dia de Sant Lluç i al·legava que només havia executat les provisions del veguer i no tenia ànim de perjudicar ni inferir un greuge a la comtessa. Fins i tot, es mostrava disposat a anul·lar els actes de l'execució, ja que ell no hi tenia cap interès i considerava que no havia injuriat ningú.

Aquestes dificultats dels de Mont-roig per fer front als seus deutes coincidiren (i es deurién veure agreujades) amb les males collites que hi va haver arreu aquells anys de 1606 a 1608.

Homenatge dels habitants de Bellver i Mont-roig al comte de Queralt

La tardor de l'any 1612, el comte Dalmau va contraure matrimoni amb Joana d'Alagó. Arran d'aquest casament, el comte de Queralt decidí prendre possessió dels seus senyorius del comtat de Santa Coloma i també de Mont-roig i Bellver.⁹ Així, el dia 30 de juny de l'any següent s'inicià el procés amb la renúncia i absolució que realitzà la comtessa vídua Maria de l'homenatge dels vassalls, i amb el nomenament del seu altre fill Ramon de Queralt com a procurador per representar-la

en aquell acte. L'endemà, el comte Dalmau també delegà aquestes funcions en el seu germà i el nomenà també el seu procurador. El dia 2 de juliol, es realitzà el primer d'aquests actes de prestació d'homenatge i jurament de fidelitat en la vila de Santa Coloma, amb prèvia presentació al noble Ramon de Queralt d'un memorial de súplices per part dels jurats i síndics de la vila. Aquest, en nom del comte, va prendre possessió de la vila, del castell, dels delmes, rendes i del terme. Va revocar l'anterior batlle i en nomenà de nou i va crear el càrrec de batlle general, en la persona de Pere Sala. També va prendre possessió de la jurisdicció civil i criminal, va rebre els homenatges i va confirmar els privilegis de la vila. Similar procés se seguí en els altres llocs de la baronia.

Pel que fa a Bellver i Mont-roig, la cerimònia de possessió es realitzà a finals d'estiu. El document notarial no recull cap súplica presentada pels representants d'aquests pobles ni s'especifica el tipus de possessió, tot i que suposem que coincidia amb la dels altres senyorius. Així, el dia 9 de setembre de 1613 el procurador del comte de Santa Coloma i el notari nomenat per ell eren presents als dos pobles per rebre l'homenatge dels vassalls. Joan de Corts, donzell de la vila de Cervera, i doctor en ambdós Drets, era el procurador i Joan Roca feia de notari. Primer foren els habitants de Bellver, convocats a la plaça del poble, els que reconegueren el comte com el seu senyor natural. En el document feren constar que estaven molt contents de prestar el sagrament i homenatge al procurador del comte, tal com havien fet els seus avantpassats, tot mantenint-los les consuetuds, pràctiques i privilegis del dit lloc. El procurador del comte revocà el llavors batlle de Bellver, Joan Sacanell, i li notificà que d'aquella hora en endavant no intervingués en la jurisdicció del senyor. Seguidament va nomenar nou batlle en la persona de Joan Planes, pagès del mateix poble. Els jurats donaren i presentaren al procurador del comte, com a senyal pels delmes dels fruits i pels censos dominicals que rebia, una escudella de blat i un reall i un ram d'olivera amb moltes olives. El procurador ho prengué i, en senyal de la possessió civil de dit lloc i terme, es calçà uns guants, i, en senyal de possessió criminal, tirà de l'espasa que portava cenyida, cridant tres cops: "visca el senyor Dalmau de Queralt"; seguidament, se la tornà a la beina. També féu tancar i obrir els portals del lloc, traient els habitants i manant que fossin edificades forques.

El mateix dia es realitzà idèntic acte amb els habitants de Mont-roig i fou revocat i nomenat de nou el batlle Pere Golonor. Del poble de

Bellver prestaren homenatge un total de quinze homes habitants del lloc i de Mont-roig figuraven un total de trenta homes, també habitants del poble. Constaven com a testimonis de l'acte Magí Company, negociant de Cervera, i Felip Cerdà, donzell de Vilanova de Meià. De la llista destaca el detall de no constar-hi cap dona. Podria donar-se el cas que no hi hagués cap vídua que fos cap de casa, o que les dones no participessin en aquesta mena d'homenatges.

Llista dels caps de casa de Bellver que feren l'homenatge:

Joan Sacanell, batlle	Jaume Balagueró
Pere Vall	Pere Golanor
Andreu Bosch, jurat	Francesc Gilabert
Joan Vall	Antoni Serra
Joan Mauri	Pere Llobera
Vicenç Teixidor	Joan Planes
Joan Palou	Jaume Bigons
Bartomeu Planes	

Llista dels caps de casa de Mont-roig que realitzaren l'homenatge:

Pere Golanor, batlle	Jaume Rull
	Miquel Pla
Marc Ferrer	Miquel Golanor
	Joan Golanor
Joan Oliver	Pere Ferrer
	Jaume Fàbrega
Anton Castellar, jurat	Jaume Sant Andreu
	Joan Palau*
Jaume Vall	Miquel Cavaller
	Arnau Monaric
Jaume Gilabert	Joan Forn
	Miquel Golanor
Jaume Palou	Mateu Vall
	Joan Soler
Jaume Ganyet	Jeroni Vall
	Miquel Soler
Jaume Joan	Francesc Golanor
	Pere Vilaltella,
	teixidor
Miquel Rull	Joan Sacanell
	Jaume Reverter

*El cognom de Joan Palau podria ser Palac o fins i tot potser Palou

El desembre de l'any següent es féu a Santa Coloma de Queralt un memorial de les peces de plata de la casa de Queralt, tot coincidint amb la vinguda del comte i de la jove comtessa Joana. Inventariaren tant la plata que hi havia al castell de Santa Coloma com la de les altres possessions i també la que presentaren els vassalls, que devia ser com a regal arran del casament del comte. Els de Mont-roig presentaren dues peces de plata que eren un plat i una forquilla.

Bandolerisme i justícia senyorial

Al començament del segle XVII, el bandolerisme era un fenomen habitual i diverses colles actuaven arreu del país, sovint amb el suport de nobles. El dia 30 de desembre d'aquell mateix any 1613, tingué lloc un espectacular robatori de moneda del rei quan era traslladada a Barcelona per embarcar-la cap a Gènova. El robatori es produí al camí ral més enllà de Cervera i el protagonitzà la quadrilla de Pere Barbeta.

Al cap de pocs dies va arribar a Cervera el comte de Santa Coloma, Dalmau de Queralt, acompanyat d'un jutge de l'Audiència, amb l'objectiu d'organitzar la persecució dels bandolers. Els esforços del comte de Santa Coloma no van obtenir gaires resultats en la repressió del bandolerisme. En canvi, el comte es va indisposar amb els paers cerverins a causa de la seva pretensió d'ocupar un lloc preeminent en els oficis religiosos i no ser atès en la seva demanda.¹⁰

Recreació de la mort del comte de Santa Coloma en la jornada del Corpus de Sang de l'any 1640. Dalmau de Queralt morí a Barcelona quan intentava fugir per mar de la persecució dels revoltats. Aquest fet va desencadenar la Guerra dels Segadors.

(Litografia de *Historia de España Ilustrada*)

Sense arribar a la gravetat de les accions de les quadrilles de bandolers, els pobles també havien de sofrir una delinqüència d'origen local, en part explicable per la misèria en què havien de viure moltes famílies. Així, el mes de desembre de l'any de 1614, es va iniciar el primer procés important contra Joan Golanor de Mont-roig, fill d'Onofre Golanor. Els principals pagesos de Mont-roig van declarar contra ell i l'acusaren de diversos robatoris i malifetes. L'acusat quedà detingut i fou processat a Santa Coloma, perquè era vassall del comte de Queralt. Anys més tard, el 1623, també fou acusat de còmplice en un assassinat; sentenciat a pena de mort, fou penjat a la forca al poble de Verdú.¹¹

Sobre l'arrendament de l'onzè i les herbes de Mont-roig pels creditors

Tal com ja hem comentat, la situació econòmica del poble de Mont-roig havia arribat a ser molt difícil. En no poder satisfer els interessos dels capitals que algunes persones havien deixat al comú de la població, aquest havia hagut de cedir als creditors altres ingressos del poble, com eren les herbes i l'onzè. Un altre factor que s'hauria afegit, agreujant encara més la penosa situació econòmica a què van arribar aquests pobles, deuria ser les males collites que es van obtenir a la zona des de 1627 en endavant, i sobretot l'any 1631. Així, el preu del cereal va anar pujant i va arribar a ser gairebé cinc vegades més alt del que hi havia a l'inici de la crisi.

El mes de juliol de 1630, Dalmau de Queralt, com a creditor preferent, va reclamar una partida, dipositada a la Taula de Comuns Dipòsits de Barcelona, que provenia de l'arrendament de les herbes de Mont-roig. Es tractava d'un dipòsit de més de 300 lliures fet per Jeroni Llobera d'Ossó, com a preu per l'arrendament de les herbes d'aquell terme. Aquests diners havien estat embargats a instància de l'ecònom del monestir de Sant Agustí de Barcelona. El comte al·legava ser el creditor primer en temps i millor en dret en els béns de la universitat de Mont-roig, per les pensions dissortades d'un censal mort, de propietat 300 lliures, que el 1584 fou venut pels de Mont-roig als tutors de Bernat Codina, al qual ell havia succeït. Així, el comte Dalmau s'oposava a la distribució d'aquella quantitat i reclamava que li fos lliurada a càrrec d'aquestes pensions.¹²

Així mateix, en un altre document de l'any 1636 s'arrendava la taverna i la fleca de Mont-roig a Miquel Joan, pagès del poble. L'arrendador era Andreu Torres, pagès de Cervera, que també tenia l'onzè i les herbes del lloc pels creditors. Fou testimoni de l'acte

Jaume Fàbrega, que llavors era batlle de Mont-roig.¹³

El veguer confiscà els animals de treball als de Bellver

A mitjan juliol de l'any 1636, el comte de Santa Coloma, com a pare i legítim administrador dels béns del seu fill Lluís de Queralt, baró i senyor de la baronia dels llocs de Mont-roig i Bellver, va presentar una querella contra Bernadí Perles, paer de Tàrraga i veguer.¹⁴ El comte de Queralt hauria fet donació al seu fill Lluís d'aquests dos pobles, una vegada passà a ser l'hereu del comtat. Feia un any i mig que havia perdut el seu fill gran, el qual, acompanyant una cosina del rei, caigué malalt de verola i morí a Madrid.

Dalmau de Queralt reclamava al paer de Tàrraga que dies endarrere aquest va fer execució contra els particulars del lloc de Bellver i va manar emportar-se tots els animals de la dula del poble. El comte al·legava que com a veguer no tenia jurisdicció sobre els seus súbdits i que només podia intervenir en cas de sometent; i que, a més, per les constitucions del Principat de Catalunya no es podien embargar els animals de conreu i altres instruments preparats per fer aquesta feina. Es veu que Bernadí Perles va assistir a l'execució contra els particulars de Bellver amb les insígnies del seu càrrec, i va permetre que prenguessin tota la dula d'animals del poble, que trobaren pasturant, per ser el dia de la festa de sant Ot. Es van emportar els animals fora del terme del poble sense procedir a fer inventari, ni fixar termini per vendre'ls. També es queixava que no van passar primer pels altres béns mobles que tenien els de Bellver, i en particular molta quantitat de gra ja segat, impedit d'aquesta manera poder-lo batre. El pitjor va ser que, per qüestionar els particulars de Bellver la justícia de l'acte, el veguer permetés en sa presència que els maltractessin a cops com si fossin esclaus. Per tota aquesta actuació, el comte al·legava sentir-se greument injuriat i damnificat, i enviava el seu procurador per requerir esmenar la injúria, que valorava en 1.000 ducats, i els danys, en 500 ducats.

Així mateix, els particulars de Bellver també es van afegir a la querella en els mateixos termes, considerant-se vassalls de Lluís de Queralt, el qual, digueren, tenia tota la jurisdicció. Criticaven especialment que maltractessin alguns veïns del poble, fent-los danys considerables, i que després el veguer hagués fet pagar per ell i els seus fadrins, com si a aquests els haguessin tocat. A més, en prendre'ls tots els animals, els van impedir de poder batre la collita que havien segat. Per

tot això, els paers de Bellver (que eren Pere Vall i Pere Collades), en nom de tots els particulars, també requeriren que s'esmenés la injúria, que estimaven en 500 ducats, i els danys, en 250.

No ens consta com va acabar la querella, però de tota manera és sorprenent que les quantitats reclamades per part del comte fossin el doble que les que reclamava el comú del poble de Bellver en conjunt.

Guerra dels Segadors

L'any 1638, el comte Dalmau de Queralt fou nomenat virrei de Catalunya. Arran dels fets del Corpus de Sang del juny de 1640 i la revolta dels Segadors, en què perdé la vida aquest virrei, s'inicià la guerra de la Monarquia Hispànica contra la Diputació del General de Catalunya.

Els pobles del comtat de Queralt van viure aquelles jornades amb especial temor; d'una part, per les amenaces dels revoltats contra els senyorius del comte de Santa Coloma, i d'una altra, per la incertesa en què quedava la seva successió, ja que el seu fill i hereu Lluís no estava capacitat per portar els senyorius. El temor dels súbdits del comte de Queralt era tan acusat que fins i tot no li van encomanar oficis religiosos públics fins que el tutor de l'hereu del comtat, Josep de Margarit i de Biure, parent dels comtes però partidari de les institucions catalanes, els ho va retreure. Aquest, el mes de gener de 1641, exigí als súbdits dels Queralt contribucions de guerra i soldats, a la vegada que també reclamà els drets senyorials.

El mes de febrer del mateix any, fou segrestat el comtat de Queralt per part de la Junta de Guerra, que confiscà els béns dels enemics de la pàtria, ja que el nou titular, Lluís de Queralt, estava del costat del rei Felip.

Els llevadors dels censos de Bellver

Els llevadors de censos eren els llistats de tots els propietaris d'un lloc que havien de pagar un cens al senyor per la casa i les finques que posseïen en emfiteusi. El cens era un pagament a perpetuïtat i s'havia acordat originàriament quan es va fer l'establiment per part del senyor.

Entre els anys 1644 i 1647, s'han conservat els llevadors dels censos d'aquests pobles, que ens informen del nom dels propietaris i de la transmissió de la propietat. Tot i trobar-se en plena guerra dels Segadors i amb el comtat segrestat, no es van deixar de reclamar aquests censos i suposem que també els altres drets senyorials.

Pel que fa al poble de Bellver, juntament amb el llistat dels censos que pagaven els veïns del poble també constaven altres pagaments fixos, com el dret de l'aigua de regar (que ascendia a 13 sous) i la quèstia (que per al total del poble pujava a 15 lliures i es pagava per Santa Maria d'Agost).

En la següent taula dels censos de Bellver durant la guerra dels Segadors indiquem també el llistat corresponent de l'any 1685 i a la vegada la correspondència amb els declarants en el capbreu de l'any 1692.

CENSOS DE BELLVER		
1644-1645-1647	1685	1692
Pere Vall	Joan Vall	Jaume Vall
Antoni Tous (paga Andreu Bosch)	Andreu Bosch	Jaume Bosch
Pere Golonor	Jaume Collades	Jaume Collades
Joan Palou	Benet Queraltó	Isidre Porta
Pere Palou (paga na Torres)	Benet Queraltó	Josep Bosch
Vicenç Teixidor	Andreu Balagueró	Tomàs Porta i Maria Balagueró, i Miquel Sala i Francesca Teixidor
Pere Andreu	Andreu Bosch	Antoni Vilafranca
Mestre Serra (paga en Corrades)	Joan Corrales	Salvador Corrales i Ramon Gilabert de Talarn
Balaguer de la Bassa (paga Bartomeu Planes)	Josep Planes de Baix	Josep Planes

Joan Vall (té l'heretat de Joan Vendrell d'Ossó)	Casilda Costafreda	Francesc Costafreda
Francesc Gilabert	Josep Gilabert	Ramon Gilabert
Jaume Bigons	Joan Duran (Josep Bosch ho ha comprat)	Josep Bosch
Joan Planes i Balagueró	Josep Planes de Dalt	Ramon Planes
Bartomeu Planes	Josep Planes de Baix	Josep Planes
Bartomeu Bosch	Josep Bosch	Caterina, vídua de Josep Vall
En Balagueró	Andreu Balagueró	Antoni Balagueró
Sra. Cucurulla d'Ossó	Sra. Cucurulla d'Ossó	Figueres de Mont-roig
Pere Badal	Pere Badal d'Ossó	Jaume Badal d'Osso
		Maria Planes
		Jaume Planes

El nom de la senyora Cucurulla d'Ossó deu ser realment Pocurulla, ja que els Figueres de Mont-roig pagaven dos sous de cens per dues finques que provenien d'una compra que Jaume Sant Andreu féu de Maria Paula de Bru i Pocurull.¹⁵ Aquestes finques deurien provenir antigament dels Sala d'Ossó. Així, també ens consta que els censals de 100 i 110 lliures creats pel poble de Bellver els anys 1551 i 1565 a favor del mercader Francesc Sala d'Ossó, passaren a la seva successora Esperança Sala, i d'aquesta a Paula Pocurull i Guitart, muller de Ramon de Pocurull, senyor de Fonolles. L'any 1681, els censals pertanyien a Maria Paula de Pocurull, vídua del cavaller de Palau d'Anglesola Bernat de Bru, i filla de Ramon i Paula. Els de Bellver liquidaren aquests deutes l'any 1681 a compte de la venda de l'onzè i les herbes del lloc que havien fet a favor de Pau Alió de Riber.¹⁶ També ens consta que Esperança Pocurull d'Ossó, l'any 1622 féu de padrina en el bateig d'una filla d'Andreu Costafreda i de la seva muller Caterina, ambdós també d'Ossó.¹⁷

Altres notícies sobre la concòrdia de Mont-roig

La concòrdia que els de Mont-roig havien pactat amb els censalistes havia de tenir efecte durant força temps. No ens consta quan es van donar per liquidats tots els deutes, però de tant en tant apareixen documents que s'hi refereixen.

Així, l'any 1663 els representants dels censalistes i Ramon Golonor, paer en cap de la universitat de Mont-roig, van donar en arrendament a Joan Llobera, pagès i batlle de les

Pallargues, l'onzè de tots els grans i fruits que es colliren en el terme de Mont-roig durant els quatre anys següents. L'arrendament es feia per subhasta pública i el preu era de 1.200 lliures, i incloïa l'administració de la fleca, taverna i carnisseria i l'aprofitament de les herbes del terme. L'administrador de la carnisseria podria tenir un ramat de 300 animals de llana des de la festa de la Santa Creu fins al 15 d'agost, festa de Nostra Senyora. Des d'aquest dia fins Nadal només podien tenir 30 caps. El taverner i flequer rebria un sou per cada càntir de vi que despatxés i 5 sous per cada quartera de blat per fer pa.¹⁸

L'any 1681, Jaume Valls de la Capella, un dels pagesos més importants de Mont-roig, va acudir en ajuda del seu poble, ofegat altre cop pels problemes censalistes i per un plet que havia posat contra el lloc Antoni Joan Çanou, ciutadà honorat de Barcelona resident a Tàrraga. Aquest volia rebre de manera imperiosa els diners dels censals que havia heretat del seu avi Joan Çanou, del poble de Cabestany, i per aquest motiu va introduir plet contra el poble a l'Audiència. Com que els de Mont-roig no tenien recursos econòmics van acceptar una concòrdia particular amb Çanou, amb l'ajuda de Jaume Valls. Aquest pagaria a Çanou bona part del censal de 170 lliures creat el 1651 i el poble de Mont-roig pagaria a terminis l'altre censal més antic, de preu 270 lliures, i liquidaria totes les pensions degudes.¹⁹ La bona situació econòmica de Jaume Valls pot semblar contradictòria amb l'endeutament del comú del seu poble, però no és un cas tan estrany. Els darrers quinze anys havien portat un augment dels beneficis rurals i alguns pagesos benestants van saber

aprofitar la situació en benefici propi. També es produí en el poble un increment de la compravenda d'immobles. En canvi, durant els anys vuitanta els tractes disminuïen, ja que tornaven a ser anys de dificultats.²⁰ Eren anys de crisi i problemes, entre altres causes per les males collites, epidèmies i plaga de llagosta.

En els últims anys del segle XVII es va tornar a produir un període de redreçament eco-

nòmic, tot coincidint amb el plet obert per la successió al comtat de Queralt. El senyoriu de Mont-roig i Bellver va passar a mans d'Andreu de Reard, un rebesnét de Guerau III. Aquest, en prendre possessió, va ordenar la capbrevació, que en aquests pobles es va realitzar els anys 1692 i 1693, i que també coincidí amb un altre increment espectacular dels tractes de compravendes i transaccions de propietats.

Notes

¹CAMPS CLEMENTE, M. I CAMPS SURROCA, M.: "Les pestes del segle XVI a les terres de Lleida", *Miscel·lània de les Terres de Lleida al segle XVI*, Lleida, IEI, 1995, ps. 171-172.

²COSTAFREDA, Virgínia: "Bellver de Sió segons el capbreu de 1692-93", *Urtx*, núm. 12, 1999.

³Arxiu Històric de la Biblioteca de Catalunya (AHBC), Sèrie General d'Arxiu, Fons Queralt, 789, doc. 7.632.

⁴PLANES i CLOSA, Josep M.: "Notícies curioses i personatges singulars del poble de Mont-roig durant les últimes dècades del segle XVI i les primeres dècades del segle XVII", *Coses Nostres*, separata *Monografies*, núm. 11, tardor 1999, p. 5.

⁵El notari de Guissona Francesc Joan Costafreda va portar molt sovint actes notariais dels veïns de Mont-roig i Bellver, ja que hi tenia relacions familiars. Així, el seu oncle, el canonge Pere Costafreda, a finals del segle XVI havia estat rector de Bellver; i tenia un altre oncle, Andreu Costafreda, que llavors vivia a Ossó. L'any 1610, el notari Francesc Joan Costafreda es va traslladar a viure a Barcelona, on va morir l'any 1646. COSTAFREDA, Virgínia: "Pere i Francesc Joan Costafreda: trajectòria d'uns notaris de Guissona dels segles XVI i XVII", *Miscel·lània Cerverina*, núm 15, 2002, ps. 101-122.

⁶AHBC, Sèrie General d'Arxiu, Fons Queralt, 789, doc. 7.645.

⁷AHCC, Fons Notarial, Guissona, N III 5, Francesc Joan Costafreda, *Prothocollum 1597- 1602*.

⁸AHBC, Sèrie General d'Arxiu, Fons Queralt, 789, doc. 7.637.

⁹Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Fons Queralt, lligall 25.

¹⁰LLOBET i PORTELLA, Josep Maria: *La "Taula de Canvi" de Cervera y su entorno socio-económico (1599-1715)*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1985, p. 66.

¹¹PLANES, "Notícies curioses ...", ps. 8-12.

¹²AHBC, Sèrie General d'Arxiu, Fons Queralt, 789, doc. 7.643.

¹³LLOBET i PORTELLA, Josep Maria: "Mont-roig segons tres documents del segle XVII", *Coses Nostres*, separata *Monografies*, núm. 10, novembre 1998, p. 2.

¹⁴AHBC, Sèrie General d'Arxiu, Fons Queralt, 789, doc. 7.638.

¹⁵AHBC, Sèrie General d'Arxiu, Fons Queralt, 663, *Capbreu dels llochs y termes de Monroig y Bellver*, f. 248.

¹⁶Arxiu Històric Comarcal de Cervera (AHCC), FN, Cervera, Joan Montaner, *Manual de 1681*, f. 410.

¹⁷Arxiu Parroquial de Bellver (APB), *Baptismes I (1618-1763)*.

¹⁸LLOBET, "Mont-roig segons tres documents ...", p.3.

¹⁹PLANES i CLOSA, Josep M.: "Història d'un pagès de Mont-roig dels segles XVII-XVIII: Jaume Valls i Verdú (primera part)", *Coses Nostres*, separata *Monografies*, estiu 2002, ps. 14-15.

²⁰PLANES, J. M.: "Compravendes, transaccions i establiments de propietats a Mont-roig durant el segle XVII", *Coses Nostres*, separata *Monografies*, núm 27, tardor 2003.